

О.О. ОРЛОВ¹, Л.М. ГУБАРЬ²

¹ Український НДІ лісового господарства та агролісомеліорації
ім. Г.М. Висоцького

пр. Миру, 38, м. Житомир, 10004, Україна

² Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601, Україна

ПЕРШІ ВИПАДКИ ЗДИЧАВІННЯ *MACLEAYA CORDATA* (WILLD.) R. BR. (*PAPAVERACEAE*) В УКРАЇНІ

Ключові слова: *Macleaya cordata*, натуралізація, неконтрольоване поширення

Вплив неаборигенних рослин на довкілля в Україні зростає з кожним роком [1, 2]. Одним із основних показників цього є активне занесення нових адвентивних видів рослин; деякі з них виявляють здатність до широкого розповсюдження. Появі нових адвентивних видів рослин природодослідники приділяють дедалі більшу увагу [1] як одній з важливих проблем забруднення навколишнього середовища.

Під час флористичних досліджень у містах Житомирі та Києві у 2007 р. виявлено здичавіння нового адвентивного виду *Macleaya cordata* (Willd.) R. Br. (*Bocconia cordata* Willd.) з родини *Papaveraceae*.

Його природний ареал охоплює Південно-Східний Китай (переважно на південь від р. Янцзи до гір Нанлін), на південь простягається до провінції Гуандун (Гуаньдун), на захід — до пров. Гуйчжоу, на північний захід — до півдня пров. Гансу (Ганьсу); вид трапляється також на о. Тайвань і в Японії. В межах природного ареалу росте біля підніжжя схилів, по лісах і серед чагарників, між дернинами злаків у низькогір'ї (100—800 м над р. м.). Досить широко використовується у різних країнах світу як декоративна та лікарська рослина. Усі її частини отруйні, сік яскраво-оранжевий, містить ізохінолінові алкалоїди (до 1,28 %): алокриптотин, сангвінарин, протопін, хелеритрин, берберін та є концентратом селену.

Macleaya cordata — багаторічна трав'яниста рослина заввишки до 3 м з горизонтальним кореневищем і численними додатковими коренями темно-оранжевого кольору. Стебло прямостояче, сизувато-зелене з восковим покривом, галузисте. Листки великі, завдовжки до 25 см, черешчаті; нижня частина листової пластинки біла, густо опушена. Квіти дрібні (довжина до 1 см), оранжево-рожеві, зібрані у волоть 40 см завдовжки, розташовані на верхівках пагонів. Плід — пласка оберненояйцеподібна коробочка завдовжки до 8 мм і завширшки до 4 мм. Насіння яйцеподібне, від 2 до 6 шт., розташоване по обидва боки внутрішнього шва коробочки. Квітує в серпні, плоди дозрівають у вересні.

Випадки її здичавіння відзначені у США, Канаді, Румунії, Чехії та Росії (Красноярський край) [6, 8—10]. У США, а також у Старому світі введена в

культуру на початку XIX ст. [3–5], проте з часом її популярність у декоративному квітникуарстві зменшилась унаслідок швидкого розростання. Лише наприкінці XX ст. *M. cordata* знову почали активно використовувати у садівництві.

Згідно з базою даних PLANTS Департаменту сільського господарства США (US Department of Agriculture — USDA) [9], *M. cordata* станом на січень 2008 р. трапляється у двох провінціях Канади (Онтаріо та Квебек) і принаймні 20 штатах США (Алабама, Арканзас, Віргінія, Делавер, Західна Віргінія, Іллінойс, Індіана, Кентуккі, Коннектикут, Массачусетс, Мен, Мічиган, Нью-Гемпшир, Нью-Джерсі, Нью-Йорк, Огайо, Пенсильванія, Південна Кароліна, Північна Кароліна, Теннесі) (USDA, NRCS, 2008). За даними «Флори Північної Америки» [7] наводиться для двох провінцій Канади та 14 штатів США, переважно на схід від р. Міссісіпі, де дичавіє та є об'єктом моніторингу інвазійно спроможних видів.

В Україні *M. cordata* також набуває популярності та дедалі більшого поширення у декоративному квітникуарстві. У 2007 р. знайдені два її локалітети, в яких вид поширився за межі місць культивування. Вперше невеликі зарості маклеї близько 1,5 м завдовжки та 60 см завширшки знайшов О.О. Орлов 18.06.2007 р. у м. Житомирі, по вул. Шевченка, в районі приватної забудови (гербарний зразок передано до Гербарію *KW*, № 072527), на вузькій ділянці між парканом і тротуаром (рисунок, б). Разом з маклеєю росли звичайні рудеральні види: *Poa annua* L. (30–40 %), *Elytrigia repens* (L.) Nevski (3–5 %), *Lepidium ruderale* L. (1–3 %), *Polygonum hydropiper* L. (1–3 %), *P. aviculare* L., *Chenopodium hybridum* L. та ін. Виявлено, що маклею протягом майже 6 років вирощують на квітнику на подвір'ї (отримано посадковий матеріал з Ботанічного саду Державного агроекологічного університету, м. Житомир), проте нині вона значно розрослася та вийшла не лише за межі квітника, де утворює клон розміром 1,5 × 2,0 м, а й подвір'я, і продовжує активно розмножуватися вегетативно підземними столонами. Асфальтовий тротуар сильно розтріскався там, де це відбувається. На жаль, у липні маклею біля паркану скошили, тому не вдалося простежити за особливостями її цвітіння та плодоношення. У вересні на місці скошених з'явилися численні молоді вегетативні пагони, що свідчить про високу життєвість клону.

Другий локалітет знайшла 24.08.2007 р. Л. Губарь на ділянці лікарських рослин Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна (*KW* № 072526). На даний час маклея значно розрослася (3,5 × 5,0 м), вийшла за межі ділянки та активно поширюється. Рослина має високу життєвість, про що свідчать інтенсивність її поширення на ділянці, наявність квітучих особин та активне вегетативне розмноження (рисунок, в).

Продовжені у 2008 р. спостереження виявили два нові локалітети *M. cordata*: ще один у м. Житомирі, біля паркану (О. Орлов, 20.07.2008!!); другий — у сел. Грозіно Житомирської обл. Коростенського р-ну, на ділянці лікарських рослин НДІ нечорнозем'я УААН (рисунок, а). В останньому локалітеті сформувалися

Macleaya cordata: а — поширення на ділянці лікарських рослин НДІ нечорнозем'я УААН (Житомирська обл., Коростенський р-н, сел. Грозіно); б — поширення біля приватної забудови (м. Житомир, вул. Шевченка); в — вегетативне розмноження на ділянці лікарських рослин у Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна (м. Київ)

Macleaya cordata: а — dispersal on the medicinal plants plot of the Scientific Research Institute of Non-Black Earth Region of Ukrainian AAS (Zhytomyr Region, Korosten District, the village of Grozino); б — distribution in the area of private buildings in the city of Zhytomyr (Shevchenko Str.); в — vegetative reproduction on the medicinal plants plot of Acad. O.V. Fomin Botanical Garden (Kyiv)

великі зарості цього виду, він почав також вегетативно поширюватися на навколишні ділянки (О. Орлов, 12.06.2008!!).

Культивуючи цей вид, слід мати на увазі [8], що він швидко займає нові території, тому вимагає ретельного огородження по краях, щоб не допустити його неконтрольованого поширення. За базою даних PLANTS Департаменту сільського господарства США (US Department of Agriculture — USDA) [9], вид розмножується насінням, а також вегетативно.

Висновок

Macleaya cordata в умовах України має здатність до поширення за межі ділянки культивування (розростанням кореневищ), тому потребує постійного контролю у місцях вирощування.

Автори вдячні д-ру біол. наук, професору С.Л. Мосякіну за перевірку визначення виду та надані поради при підготовці статті.

1. *Мосякін С.Л.* Доповнення та уточнення до адвентивної флори м. Києва // Укр. ботан. журн. — 1991. — **48**, № 2. — С. 54—58.
2. *Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В.* Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю: сучасний стан і завдання на майбутнє. — К.: Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2002. — 28 с.
3. *Bailey L.H.* The Standard Cyclopaedia of Horticulture. — New York, 1944. — Vol. I. — A—E. — 518 p.
4. *Hutchinson J.* *Bocconia* and *Macleaya* // Bull. Misc. Inform. — Kew, 1920. — P. 275—282.
5. *Macleaya cordata* (Willdenow) R. Brown // D. Denham and H. Clapperton, Narr. Travels Africa (*Narrative of Travels and Discoveries in Northern and Central Africa* app., 218. 1826.) app. 218. 1826.
6. *Pyšek P., Sádlo J., Mandák B.* Catalogue of alien plants of the Czech Republic // Preslia. — Praga, 2002. — **74**. — P. 97—186.
7. http://flora.huh.harvard.edu/china/mss/volume07/Papaveraceae-K_coauthoring.htm
8. <http://nauka.relis.ru/46/0111/46111085.htm>
9. <http://plants.usda.gov>
10. <http://www.univagro-iasi.ro/Horti>.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 05.12.2008

А.А. Орлов¹, Л.М. Губарь²

¹ Український НІИ лісного господарства та агрономізації ім. Г.Н. Высоцького,
г. Житомир

² Інститут ботаніки ім. Н.Г. Холодного НАН України, г. Київ

ПЕРВЫЕ СЛУЧАИ ОДИЧАНИЯ *MACLEAYA CORDATA* (WILLD.)
R. BR. (*PAPAVERACEAE*) В УКРАИНЕ

Приводятся сведения о новом для флоры Украины виде *Macleaya cordata*, натурализовавшемся из культуры. В статье даны морфолого-биологическая характеристика вида, ареал происхождения, а также места первичного распространения на территории Украины.

Ключевые слова: *Macleaya cordata*, натурализация, неконтролируемое распространение.

O.O. Orlov¹, L.M. Gubar²

¹ G.M. Vysotsky Ukrainian scientific research institute of forestry and agromelioration, Zhytomyr

² M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

FIRST CASES OF ESCAPE FROM CULTIVATION OF *MACLEAYA CORDATA* (WILLD.)
R. BR. (*PAPAVERACEAE*) IN UKRAINE

Data are given on the new for the flora of Ukraine species *Macleaya cordata* escaped from cultivation. The article provides morphological and biological characteristics of the species, its origin, as well as sites of its initial occurrence in Ukraine.

Key words: *Macleaya cordata*, naturalization, uncontrolled dispersal.